

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ

У статті досліджується поняття професійного спорту та розглядаються питання його правового регулювання. На підставі аналізу виявлених недоліків надаються пропозиції щодо можливих змін у питаннях правової регламентації професійного спорту.

Ключові слова: фізична культура, здоров'я, правове регулювання, професійний спорт, спортивний контракт

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних умовах фізичну культуру та спорт можна охарактеризувати як один з найбільш багатограних та специфічних явищ нашого життя. Немає сумніву, що саме фізична культура і спорт здійснюють значний вплив на формування вольових якостей людини, на гармонійний розвиток та становлення його особистості [1]. Поліпшення стану здоров'я населення та подовження тривалості життя безпосередньо залежать від того, чи приділяє людина увагу своєму фізичному розвитку та заняттям спортом, чи ні. На жаль, останнім часом у багатьох мешканців України ми повинні констатувати погіршення стану здоров'я, яке пов'язане зі зміною способу життя, зменшенням рухової активності, порушенням режиму харчування, а також з відсутністю можливості у молоді активно займатись фізичною культурою та спортом через неналежно розвинену спортивну інфраструктуру, важкодоступність дорогого спортивного обладнання і таке ін.

Важливим чинником, який впливає на фізичну культуру і спорт та створює певні умови для його розвитку, є правове регулювання. У Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011р. № 828-р. (далі - Концепція), були проаналізовані основні причини виникнення проблем, пов'язаних із кризовою ситуацією у сфері фізичної культури і спорту. Було констатовано, що серед чинників, які викликають такі проблеми, є, зокрема, низька відповідальність за дотримання вимог законодавчих та нормативно-правових актів щодо організації фізичного виховання в системі освіти; недосконалість організаційно-правового та економічного механізму державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Розв'язання виниклих проблем у Концепції пропонується здійснювати, зокрема, шляхом удосконалення нормативно-правової бази галузі фізичної культури і спорту [2].

Саме тому останнім часом в Україні приділяється значна увага підготовці та виданню законодавчих і підзаконних актів, формується нове та удосконалюється раніше прийняте законодавство, яке регламентує правовідносини у сфері фізичної культури і спорту. Зокрема, Закон України "Про фізичну культуру і спорт" (далі - Закон) був прийнятий 24 грудня 1993 року, проте постійно йде робота над удосконаленням його положень; зміни в нього, починаючи з 1999 року, вносились майже щорічно. У 2009 році цей Закон був прийнятий Верховною Радою України у новій редакції, але й після цього в нього вже неодноразово продовжували вносити зміни та доповнення [3].

У преамбулі до Закону зазначається, що він визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Отже, прийняття Закону в оновленій редакції створює для нашої держави нові можливості для виконання поставлених завдань, але все одно, не вирішує всі проблеми, які виникають у сфері фізичної культури і спорту.

Особливої уваги заслуговує таке питання, як правове регулювання професійного спорту. 28 вересня 2004 року Указом Президента України № 1148/2004 була затверджена Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (далі - Доктрина). У п. 13 Доктрини зазначено, що держава створює умови для дальшого розвитку професіонального спорту на комерційних засадах. На законодавчому рівні регулюються економічні та трудові відносини у професіональному спорті, розробляються заходи щодо захисту інтересів спортсменів-професіоналів [4]. Проте, не зважаючи на задекларовані у Доктрині наміри держави врегулювати відносини у сфері професійного спорту шляхом прийняття відповідного законодавства, на даний час багато питань у цій площині залишаються або нерегульованими, або такими, що вимагають удосконалення.

Мета роботи - виявити недоліки у визначенні поняття професійного спорту і у питаннях правового регулювання його певних аспектів та внести пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Завдання:

- дослідити поняття та питання правової регламентації професійного спорту;
- проаналізувати прогалини у визначенні поняття професійного спорту і його правовому регулюванні, зокрема, у питаннях взаємовідносин спортсменів-професіоналів і спортивних клубів;
- на підставі аналізу виявлених недоліків сформулювати пропозиції щодо можливих змін у питаннях правової регламентації професійного спорту.

Результати дослідження. Дослідженню питань, пов'язаних з професійним спортом, приділяли увагу у своїх роботах такі вітчизняні та закордонні вчені, як С. В. Алексєєв, В. Ю. Бордюгова, В. П. Васькевич, Г. М. Гніздовська, О. А. Моргунов, А. В. Оболонський, В. Н. Платонов, І. Р. Процик, О. Д. Соку-ренко, М. А. Тихонова, М. О. Ткалич, М. Ю. Челишев, Р. В. Чередник та інші.

Проте, незважаючи на наявність наукових досліджень у цій площині, питання, пов'язані з правовим регулюванням професійного спорту у нашій країні, поки ще належать до одних із найбільш складних та таких, які вимагають більш глибокого і змістовного підходу до їх розгляду і більш чіткого закріплення в актах національного законодавства.

Поняття професійного спорту сформульовано у статті 38 Закону "Про фізичку культуру і спорт". Згідно з ч. 1 цієї статті професійний спорт - це комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку.

Аналіз поняття професійного спорту дає можливість зробити наступні висновки. По-перше, професійний спорт - це комерційний напрям діяльності у спорті, який здійснюється з метою отримання прибутку. Тобто, виходячи із змісту поняття, наведеного у законі, професійний спорт можна тлумачити як один з видів підприємницької діяльності. По-друге, - це напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні. З цього випливає висновок, що основна діяльність у професійному спорті пов'язана з організацією видовищних спортивних заходів.

Виходячи з такого визначення професійного спорту, можна відразу помітити декілька недоліків. При з'ясуванні змістовного наповнення поняття професійного спорту складається загальне враження, що законодавець мав на увазі здійснення шоу-діяльності в спорті. Поняттям професійного спорту, визначеним у Законі, практично не охоплюється коло суб'єктів, які задіяні у такій спортивній діяльності, а також не йде мова про спорт високих досягнень. Варто зауважити, що цей недолік законодавець дещо намагався виправити у частині 2 статті 38 Закону, у якій зазначено, що діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним джерелом їх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Аналіз першої та другої частини статті 38 Закону у їх сукупності дозволяє зробити висновок, що суб'єктами професійного спорту виступають спортсмени, тренери та інші фахівці.

Для порівняння можна навести поняття професійного спорту, зазначеного у п. 11 ст. 2 Федерального закону від 4 грудня 2007 р. № 329-ФЗ "Про фізичну культуру і спорт у Російській Федерації" (далі - Федеральний закон) [5]. У цьому законі під професійним спортом розуміють частину спорту, спрямовану на організацію і проведення спортивних змагань, за участю у яких і підготовку до яких у якості своєї основної діяльності спортсмени отримують винагороду від організаторів таких змагань та (або) заробітну плату. Тобто, до однієї із складових поняття професійного спорту законодавець відніс спортсменів-професіоналів, що дозволяє відразу визначити коло основних суб'єктів, задіяних у сфері професійного спорту. При порівнянні понять професійного спорту, наведених у законодавстві України та деяких інших країн, привертає до себе увагу, що поняття професійного спорту, визначене у частині 1 статті 38 Закону, практично не охоплює трудові або цивільно-правові відносини його суб'єктів. У цьому сенсі уявляється більш вдалим визначенням поняття професійного спорту, сформульоване у статті 55 Закону Республіки Беларусь від 4 січня 2014 року №125-3 «Про фізичну культуру і спорт». У цій нормі зазначено, що професійний спорт – це частина спорту, яка включає підприємницьку, трудову та іншу не заборонену законодавством діяльність, спрямовану на досягнення високих спортивних результатів та пов'язану з отриманням винагород (доходів) від організації спортивних заходів та (або) участі в них [6].

Недосконалість та нечіткість поняття професійного спорту у національному законодавстві створює певні проблеми з визначенням того, на підставі норм якого саме законодавства повинен [укладатися спортивний контракт. Така невизначеність, у свою чергу, призводить до подальшого і гальмування розвитку законодавства про професійний спорт, і зокрема - про договірні правовідносини і між суб'єктами професійного спорту. Отже, уявляється доцільним поняття "професійний спорт", яке наводиться в частині 1 статті 38 І Закону, викласти у такій редакції:

- професійний спорт - це напрям діяльності у спорті, який охоплює підприємницьку, трудову та іншу не заборонену законом діяльність спортсменів-професіоналів, тренерів та інших фахівців, пов'язану із підготовкою і проведенням видовищних спортивних змагань і досягненням високих спортивних результатів.

Що стосується спортивних контрактів, то, на жаль, чинним законодавством про фізичну культуру і спорт питання їх укладення майже не врегульовані. Вважаємо за доцільне дослідити такі питання, як [сторони в контракті, законодавчі підстави для укладення контракту і, відповідно, його правова природа. Питання, яке стосується сторін у контракті, можна частково з'ясувати, спираючись на положення істини 2 статті 38 Закону, у якій зазначається про діяльність у професійному спорті таких осіб, як спортсменів, тренерів та інших фахівців. Але це - особи, які можуть бути лише однією із сторін контракту. Щодо другої сторони контракту - в Законі чіткої відповіді на те, хто саме виступає такою стороною, на жаль, не міститься. У частині 3 статті 38 Закону лише зазначається про те, що контракти укладаються з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту. Таких питань, вочевидь, не виникло би, якщо б у Законі належним чином був врегульований статус різних видів спортивних організацій та спортивних товариств, як це робиться у Спортивному кодексі Франції, у якому, зокрема, комерційні спортивні організації виведені в окрему категорію з особливим правовим статусом [7]. З цієї точки зору слід погодитися з думкою В. П. Васькевича, що такими суб'єктами виступають професійні спортивні організації, які мають статус юридичної особи (федерації у різних видах спорту, спілки, асоціації, професійні спортивні клуби) [1]. Але у випадках, коли професійний спортивний клуб не має статусу юридичної особи і утримується при певному підприємстві або організації, яка має відповідний статус та власника, не можна виключати того, що суб'єктом контракту буде виступати саме така юридична особа або власник підприємства, установи, організації чи уповноважений ним орган, або фізична особа.

Треба підкреслити, що не всі науковці дотримуються такої точки зору. Так, М. О. Ткалич, досліджуючи питання сторін у спортивному контракті, зазначає, що через невизначеність правового статусу спортивних клубів інколи стороною в контрактах виступав не сам спортивний клуб, а його власник, і робить висновок, що у даному випадку йдеться про неналежну сторону такого контракту [8].

З такою думкою важко погодитись. Уявляється, що з врахуванням відсутності з цього приводу чіткої позиції законодавця для з'ясування питання про належну сторону у спортивному контракті слід виходити з обсягу повноважень таких суб'єктів, визначеному у відповідних статутних документах.

Законодавчими підставами для укладення спортивного контракту, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 38 Закону "Про фізичну культуру і спорт", можуть слугувати положення цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Яким конкретно нормам слід віддавати перевагу - на жаль, законодавець про це нічого не сказав. Це залишає простір для науковців у тлумаченні правової природи спортивного контракту.

З цього приводу існують різні точки зору. Одні науковці вважають, що за своєю правовою природою спортивний контракт - це цивільно-правовий договір. На користь такої позиції наводить свої аргументи М.О. Ткалич, який підкреслює, що моментом набрання чинності спортивного контракту виступає його підписання сторонами; зміни у нього можуть вноситись тільки за згодою сторін. На його думку, це свідчить про те, що при укладенні спортивного контракту фактично діють положення цивільного законодавства, і зокрема, ст. 638 ЦК України, оскільки відповідно до цієї норми цивільно-правовий договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягають згоди з усіх істотних умов договору [8]. Водночас, М. О. Ткалич визнає наявність у правовій природі спортивного контракту певних ознак законодавства про працю, але вважає, що законодавець фактично запровадив цивільно-правове регулювання відносин контракування у спорті із субсидіарним застосуванням трудового законодавства.

На відміну від попереднього автора, С. Пошелюзний аналізує поняття спортивного контракту, виходячи з його визначення у Регламенту Федерації футболу України про статус і трансфер футболістів (далі - Регламент про статус), і схиляється до висновку, що при укладенні спортивного контракту між його сторонами виникають трудові відносини, але при цьому спортивний контракт має певні особливості, які відрізняють його від трудового контракту [9].

Вважаємо слушною думку, що вирішити спір щодо правової природи спортивного контракту можливо, звернувшись до статутних та регламентних документах спортивних організацій та об'єднань, у яких визначається поняття спортивного контракту. Так, згідно з Регламентом Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Об'єднання професіональних футбольних клубів України "Прем'єр-Ліга" сезону 2013/2014 рр. під контрактом слід розуміти форму трудової угоди між футбольним клубом та його працівником з усіма додатками, змінами і доповненнями, укладеної відповідно до законодавства України та Регламенту ФФУ стосовно статусу і трансферу футболістів та інших документів ПЛ, ФФУ, ФІФА та УЄФА [10].

Для порівняння варто зауважити, що законодавство інших країн, зокрема, Російської Федерації, при визначенні правової природи спортивних контрактів віддає перевагу саме трудовим, а не цивільно-правовим відносинам.

Федеральним законом Російської Федерації N 13-ФЗ від 28.02.2008 р. (далі - Законом РФ) була введена в дію глава 54.1 Трудового кодексу Російської Федерації (далі - ТК РФ), яка має назву "Особливості регулювання праці спортсменів і тренерів" [11]. У преамбулі до цієї глави зазначається, що її положення регулюють трудові відносини з працівниками, трудова функція яких полягає у підготовці і до спортивних змагань і участі у спортивних змаганнях з певного виду або видам спорту, а також з працівниками, трудова функція яких полягає у проведенні зі спортсменами тренувальних заходів і здійсненні керівництва змагальною діяльністю спортсменів для досягнення спортивних результатів (тренерів). Варто зауважити, що цим Законом РФ також було визначено сторону спортивних контрактів, яка виступає роботодавцем. Це можуть бути особи, визначені у статті 20 ТК РФ, - фізичні або юридичні і особи (організації), які вступають у трудові відносини з працівником. У випадках, передбачених! федеральними законами, в якості роботодавця може виступати інший суб'єкт, наділений правом укладати трудові договори. Виключенням є роботодавці - фізичні особи, які не є підприємцями.

Отже, враховуючи сталу практику щодо визначення правової природи спортивних контрактів у 1 статутних та регламентних документах спортивних організацій та об'єднань, а також досвід інших країн у вирішенні цього питання, можна зробити висновок, що спортивний контракт має ґрунтуватися на нормах трудового права, але з урахуванням певних особливостей, викликаних специфікою праці спортсменів-професіоналів, допустимо субсидіарне використання інших норм права, зокрема, цивільно-правових норм. Для усунення розбіжностей у поглядах на правову природу спортивного контракту доцільно внести відповіді зміни у Кодекс законів про працю України.

Висновки.

1. Доведено, що поняття «професійний спорт», яке наводиться в частині 1 статті 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. № 3808-ХІІ, потребує удосконалення. Запропоновано викласти частину 1 статті 38 Закону у такій редакції: професійний спорт – це напрям діяльності у спорті, який охоплює підприємницьку, тру диву та іншу не заборонену законом діяльність спортсменів-професіоналів, тренерів та інших фахівців, пов'язану з підготовкою і проведенням видовищних спортивних змагань і досягненням високих спортивних результатів.

2. Зроблено висновок, що сторонами у спортивному контракті є: з одного боку - спортсмени, тренери та інші фахівці; з іншого боку - професійні спортивні організації, які мають статус юридичної особи (федерації у різних видах спорту, спілки, асоціації, професійні спортивні клуби), а у випадках, коли професійний спортивний клуб не має статусу юридичної особи, суб'єктом контракту може виступати сама юридична особа або власник підприємства, установи, організації, при яких утворений спортивний клуб, чи уповноважений ним орган, або фізична особа. Для з'ясування питання про належну сторону у спортивному контракті слід виходити із обсягу повноважень таких суб'єктів, визначеному у відповідних статутних документах.

3. За своєю правовою природою спортивний контракт не є цивільно-правовим договором, а є різновидом трудового договору. Він має ґрунтуватися на нормах трудового права, але з урахуванням певних особливостей, викликаних специфікою праці спортсменів-професіоналів, при цьому допустимо субсидіарне використання інших норм права, зокрема, цивільно-правових норм. Для усунення розбіжностей у поглядах на правову природу спортивного контракту доцільно внести відповіді зміни у Кодекс законів про працю України.
Використані джерела

1. Васькевич В. П. Гражданско-правовое регулирование отношений в области профессионального спорта // Автореферат дис... канд. юр. наук. - Казань 2006. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://netess.ru/3yuridicheskie/85288-i-grazhdansko-pravovoe-regulirovanie-otnosheniy-oblasti-professionalnogo-sporta.php>
2. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. N 828-р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/828-2011-p>
3. Закон України "Про фізичну культуру і спорт" від 24.12.1993 р. № 3808-ХІІ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
4. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту, затверджена Указом Президента України № 1148/2004 від 28 вересня 2004 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>
5. Федеральный закон Российской Федерации от 4 декабря 2007 г. N 329-ФЗ "О физической культуре и спорте в Российской Федерации" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://base.garant.ru/12157560/1/#block_100#ixzz3CyoZLeLe
6. Закон Республики Беларусь от 4 января 2014 года №125-з "О физической культуре и спорте" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://base.spsnform.ru/show_doc.fwx?rgn=65106
7. Чередник Р. В. Спортивный кодекс Франции та законодавство України у сфері спорту: порівняльно-правовий аналіз [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://apdp.in.ua/v63/88.pdf>
8. Ткалич М. О. Правова природа та особливості укладення контракту про спортивну діяльність [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://vuzlib.coni/content/view/1445/126/>
9. Пошелюзный С. Спортивный контракт: правовой взгляд [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://legalsport.com.ua/statty/sportivnyi-kontrakt-pravovoj-vzglyad/>
10. Регламент Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Об'єднання професіональних Футбольних клубів України «Прем'єр Ліга» сезону 2013/2014 р.р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fpl.ua/img/docs/1314/reglament_2013_2014.pdf
11. Трудовой кодекс РФ (ТК РФ) от 30.12.2001 N 197-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.consultant.ru/popular/tkif/14_71.html#p6166

Popichev M., Shapovalova O., Muslov V.

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION IN PROFESSIONAL SPORT

The article describes the concept of professional sports and the questions of its legal regulation. By analyzing the identified deficiencies are being made proposals about possible changes in the areas of legal regulation of professional sports.

Key words; physical training, health, legal regulation, professional sports, sports contract.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2014р.

Попичев М.І., Шаповалова О.А.,
Маслов В.М., 2014